

Karolina Babuchowska, Renata Marks-Bielska, prof. UWM

Unowocześnianie gospodarstw rolnych z województwa warmińsko-mazurskiego w ramach PROW 2007-2013

Modernization of farms from the warmińsko-mazurski region under the RDP 2007-2013

Modernizacja semantycznie oznacza unowocześnienie. Jest procesem przemian, których celem jest poprawa warunków działalności we wszystkich sferach gospodarczych i społecznych, także w rolnictwie. Działania modernizacyjne w gospodarstwach rolnych wpływają na wielkość produkcji i jej jakość, poprawiając w ten sposób m.in. konkurencyjność gospodarstw. Jednym z programów wspierających modernizację polskich gospodarstw rolnych jest PROW 2007-2013. Celem opracowania było ukazanie wykorzystania środków pochodzących z działania Modernizacja gospodarstw rolnych PROW 2007-2013 przez rolników z woj. warmińsko-mazurskiego. Rozważania przeprowadzono na podstawie wyników własnych badań ankietowych. Z badań wynika m.in., że bez wsparcia finansowego unowocześnianie gospodarstw byłoby trudne, ponieważ aż 63,4% badanych nie byłoby w stanie bez wsparcia zrealizować inwestycji.

Wstęp

Współczesna gospodarka charakteryzuje się znaczną dynamiką przemian strukturalnych i instytucjonalnych. Uwarunkowania rynkowe wymuszają na podmiotach udoskonalanie prowadzonej działalności. Trend ten wpisuje się w koncepcję gospodarki, której siłą napędową mają być przede wszystkim innowacje. Z tego względu nacisk na unowocześnianie dostrzegany jest niemal wszędzie. O ile można byłoby się zastanawiać nad możliwością wprowadzania innowacyjnych rozwiązań we wszystkich sferach działalności, o tyle pewne jest, że unowocześnianie zawsze jest możliwe.

Kojarzone z unowocześnianiem pojęcie modernizacji jest antonimem marginalizacji i wykluczenia. Modernizacja semantycznie oznacza przede wszystkim uwspółcześnienie, unowocześnienie poprzez zerwanie z tradycją, uczynienie czegoś mniej staroświeckim. Termin ten znaczeniowo jest bliski transformacji, ponieważ w obu przypadkach mamy do czynienia ze zmianami w korzystnym kierunku. W języku potocznym oraz w nauce dostrzec można jednak pewną różnicę – modernizacja częściej kojarzona jest z postępem¹.

Modernizacja może być realizowana we wszystkich obszarach działalności także w sektorze rolnym. Modernizacja rolnictwa obejmuje procesy dostosowań w zakresie struktur i mechanizmów funkcjonowania, w skali gospodarstw rolnych oraz podmiotów, które z nimi współpracują, pozwalając na rozwój oraz partycypowanie w korzyściach

¹ A. Lubbe: Transformacja, modernizacja czy po prostu normalizacja? Wybory modelu gospodarki polskiej po 1989 r. w: Modernizacja Polski. Struktury – Agencje – Instytucje, W. Morawski (red. nauk.). Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2011, s. 59.

z rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, a także, w szerszym ujęciu, uczestniczenie w gospodarce globalnej². Modernizacja w rolnictwie jest procesem długotrwałym, przeobrażenia w tym dziale zachodzą wolno i występują trudności z ich skutecznym przyspieszeniem ze względu na ich wielorakie uwarunkowania zjawiskami zachodzącymi poza rolnictwem³, jednak są one niezbędne ze względu na konieczność dostosowania się do wymogów rynku.

Aby proces modernizacji rolnictwa i obszarów wiejskich mógł być skutecznie realizowany konieczne jest kreowanie nowatorskich postaw wśród mieszkańców wsi, poprzez ułatwienie im wprowadzania nowych rozwiązań organizacyjnych, technicznych, technologicznych, ekonomicznych do ich działalności gospodarczej oraz powiązanie ich z nauką i doradztwem⁴. Współczesne rolnictwo bardzo się komplikuje, wymaga coraz bardziej wysublimowanej wiedzy. Rolnik o braku wiedzy nie sprostą wymogom nowoczesnego gospodarowania⁵.

W krajach Unii Europejskiej, także w Polsce, procesy modernizacji rolnictwa są zsynchronizowane z procesami przeobrażeń wsi i miasteczek, stanowiąc komponenty koncepcji zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich. Zacoferanie gospodarcze i opóźnienie cywilizacyjne obszarów wiejskich może w dłuższej perspektywie opóźnić rozwój gospodarczy całego kraju⁶. Fakt ten uzasadnia dominację wśród wydatków na rozwój obszarów wiejskich UE tych, które są związane z modernizacją i poprawą konkurencyjności sektora rolnego⁷. Między innymi z tego względu w Polsce w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007-2013 wyodrębniono m.in. działanie 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych*. Należy ono do kategorii instrumentów wsparcia finansowego o charakterze wyłącznie inwestycyjnym.

Celem opracowania było ukazanie wykorzystania środków pochodzących z działania *Modernizacja gospodarstw rolnych* przez rolników z woj. warmińsko-mazurskiego. W szczególności uwagę zwrócono na rodzaj inwestycji, koszty operacji i poziom współfinansowania.

Celem wspólnotowej pomocy dla inwestycji w gospodarstwa rolne jest modernizacja, która ma na celu ich poprawę sytuacji ekonomicznej poprzez lepsze wykorzystanie czynników produkcji, w tym wprowadzenie nowych technologii i innowacji, ukierunkowanie na jakość, produkty organiczne i różnicowanie w ramach gospodarstwa rolnego i poza nim, z uwzględnieniem sektorów nieżywnościowych oraz roślin energetycznych, jak również poprawienie statusu gospodarstw rolnych pod względem środowiska naturalnego, bezpieczeństwa pracy, higieny oraz dobrostanu zwierząt, przy jednoczesnym uproszczeniu warunków uzyskania pomocy inwestycyjnej

² J. Wilkin: Instytucjonalne uwarunkowania modernizacji wsi w Polsce. *Postępy Nauk Rolniczych*, nr 4/2001, s. 130.

³ A. Leopold: *Rolnictwo w procesie przemian i rozwoju gospodarki*. PWN, Warszawa 1997, s. 13.

⁴ E. Chyłek: Proces modernizacji rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce. *Więś i Rolnictwo* nr 3(128)/2005, s. 9.

⁵ B. Klepacki: Niematerialne czynniki rozwoju rolnictwa polskiego. *Roczniki Naukowe SERiA* 2007, t. IX, z. 1, s. 234.

⁶ M. Walkowski: Wpływ funduszy pomocowych na proces unowocześniania rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce. w: *Fundusze Europejskie a innowacyjność polskiej gospodarki*, J. Babiak (red.). Wyd. Studio Emka, Warszawa 2008, s. 122.

⁷ J. Sawicka: Rozwój obszarów wiejskich w świetle reform wspólnej polityki rolnej i polityki spójności Unii Europejskiej. *Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia*, nr 8(2)/2009, s. 138.

w porównaniu z warunkami ustanowionymi w rozporządzeniu Rady (WE) nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej⁸.

Budżet działania związanego z modernizacją gospodarstw rolnych w ramach PROW na lata 2007-2013 realizowanego w naszym kraju wynosi 1849,07 mln euro. Podział środków pomiędzy województwa dokonany został na podstawie syntetycznego miernika wielkości ekonomicznej gospodarstw (SWE) zbudowanego w oparciu o liczbę gospodarstw odpowiedniej wielkości ekonomicznej w danym województwie, jak również powierzchnię użytków rolnych w poszczególnych województwach. Uwzględniając wielkość ekonomiczną gospodarstw wzięto pod uwagę zarówno liczbę gospodarstw o wielkości powyżej 15 ESU, jak i 15% niespełniających tego warunku. W rezultacie we wskaźniku SWE zostały uwzględnione także te gospodarstwa, które będą mogły osiągnąć wielkość 4 ESU dzięki wsparciu działania. W tak dokonanym podziale najwyższy limit środków otrzymały województwa mazowieckie (16,86%) i wielkopolskie (12,77%). Na miejscu siódmym znalazło się woj. warmińsko-mazurskie z limitem 4,88%⁹. Z opinii ekspertów wynika, że zainteresowanie działaniem *Modernizacja gospodarstw rolnych* jest bardzo wysokie¹⁰.

Material, metody badawcze i charakterystyka materiału źródłowego

Jednym z warunków poprawy efektywności wykorzystania czynników produkcji w gospodarstwach rolnych jest ich modernizacja. Modernizacja wiąże się nierozdzielnie z procesem przemian, których celem jest poprawa warunków działalności we wszystkich sferach gospodarczych i społecznych. Kierunek tych zmian związany jest z procesami unowocześniania technicznego, technologicznego oraz organizacyjnego m.in. przez wzrost sprawności, trwałości i niezawodności czynników wytwórczych, a także poprawę warunków ergonomicznych¹¹. Objęcie polskiej gospodarki wszystkimi zasadami i instrumentami wspólnej polityki rolnej stworzyło bezprecedensową szansę na unowocześnienie sektora produkcji rolnej oraz poprawę warunków życia i pracy na wsi.

Podstawą prowadzonych w opracowaniu rozważań był materiał pierwotny zgromadzony na przełomie 2010 i 2011 r. metodą ankietową. Dobór jednostek do badań był nielosowy (dobór wygodny). Warunkiem uczestnictwa w badaniu określonego producenta rolnego było prowadzenie działalności rolniczej na terenie woj. warmińsko-mazurskiego oraz korzystanie z działania 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych* realizowanego w ramach PROW 2007-2013. Łącznie na pytania zawarte w ankiecie odpowiedziało 172 producentów rolnych. Badani rolnicy stanowili 8,11% całej

⁸ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L277, s. 3.

⁹ R. Kisiel, K. Babuchowska, R. Marks-Bielska: Gospodarstwa rolne Polski Wschodniej i skłonność ich właścicieli do inwestowania z wykorzystaniem instrumentów wspólnej polityki rolnej. Wyd. UWM, Olsztyn 2012, s.144-145.

¹⁰ *Ocena Średniookresowa Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*. Raport końcowy, T I-IV. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2010, s. 113.

¹¹ E. Chylek: Proces modernizacji rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce. *Więś i Rolnictwo* nr 3(128)/2005, s. 10.

populacji¹². Zgromadzony materiał dostarczył cennych informacji na temat procesu modernizacji gospodarstw, jednak dobór próby nie upoważnia do formułowania wniosków, które byłyby prawdziwe dla całej populacji.

Objęte badaniem gospodarstwa pod względem powierzchni, kierunku produkcji, a także osiąganych dochodów były grupą heterogeniczną. Dominowały gospodarstwa (66,3%), których powierzchnia wyrażona w hektarach fizycznych przekraczała 30. Udział gospodarstw małych, tj. o powierzchni od 5 do 10 ha oraz 10-15 ha wyniósł po 6,4% (tab. 1).

Biorąc pod uwagę rodzaj prowadzonej produkcji rolnej, respondenci, wskazując główny kierunek podjętej działalności, najczęściej wybierali produkcję mleczną (37,2%), mieszaną (25,0%) oraz uprawy polowe (23,3%). Dużo niższy był udział rolników trudniących się produkcją trzody chlewnej (4,1%), i uprawami trwałymi, a także produkcją mięsną (po 2,9%). W badanej grupie pojawiły się także 3 gospodarstwa ogrodnicze, 2 producentów drobiu, a także 3 inne rodzaje działalności, w tym uprawa pieczarek oraz drzew i krzewów ozdobnych.

Tabela 1. Struktura badanych gospodarstw wg powierzchni UR

Wyszczególnienie	Powierzchnia [ha]					Razem
	5,0 – 10,0	10,1 – 15,0	15,1 – 20,0	20,1 – 30,0	pow. 30	
Liczba	11	11	19	17	114	172
Struktura [%]	6,4	6,4	11,0	9,9	66,3	100,00

Źródło: Opracowanie na podstawie własnych badań ankietowych.

Pod względem osiąganych rocznych dochodów największy był udział rolników (27,3%) deklarujących je w przedziale 50-100 tys. zł. Stosunkowo liczną grupę (24,4%) stanowili również rolnicy zarabiający od 100 do 300 tys. zł, a także od 30 do 50 tys. zł – 20,3%. Dochód roczny powyżej 300 tys. zł wskazało 9,3%, natomiast mniej niż 30 tys. – 18,7%. Większość badanych (63,4%) utrzymywała się wyłącznie z działalności rolniczej. Pozostali posiadali inne źródła dochodu. Dla 21,5% badanej grupy była to działalność pozarolnicza, co daje wynik wyższy niż średnio w kraju (19,7%). Tylko 1,7% respondentów uzyskiwało dochody z tytułu rent i emerytur, a 2,9% - z pracy najemnej. Odnosząc prezentowane informacje do wyników Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r. stwierdzić trzeba, że były to wartości nieporównywalnie niższe niż średnio w kraju. Z danych GUS wynika bowiem, że w 2010 r. 47,7% gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego uzyskiwało dochody z pracy najemnej, a 33,1% - z rent i emerytur¹³.

Grupa respondentów, podobnie jak prowadzone przez nich gospodarstwa, także nie była jednorodna, choć dostrzeżono wyraźną przewagę osób, które posiadały zawód rolnika (67,4%). Większość objętych badaniem stanowili mężczyźni – 78,5%. Z kolei uwzględniając wiek badanych dokładnie połowa osób była w wieku 25-40 lat, a 45,3% miało 41-55 lat. Tylko dwóch respondentów miało mniej niż 25 lat, a 6 przekroczyło 55. rok życia.

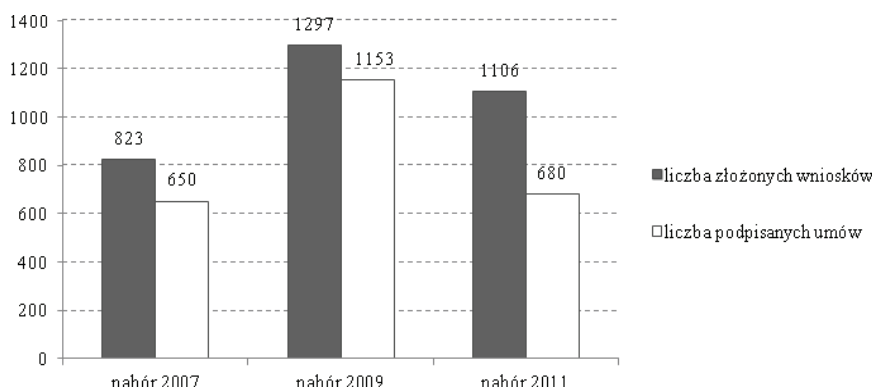
¹² Badani rolnicy byli beneficjentami działania 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych* w naborze 2007 i 2009. Do Oddziału Terenowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji w Olsztynie złożono w naborze 2007 – 823 wnioski, natomiast w naborze 2009 – 1297.

¹³ Charakterystyka gospodarstw rolnych. Powszechny Spis Rolny 2010. GUS, Warszawa 2012, s. 145.

Wyniki badań i ich dyskusja

Główny cel działania 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych* został skoncentrowany na poprawie konkurencyjności gospodarstw rolnych w procesie ich dostosowywania do funkcjonowania na Jednolitym Rynku Europejskim. Pomoc jest udzielana na inwestycje obejmujące modernizację lub rozwój pierwotnej produkcji roślinnej lub zwierzęcej, z wyłączeniem leśnej lub rybnej. Operacje mogą dotyczyć produkcji produktów żywnościowych jak i nieżywnościowych (w tym produktów rolnych wykorzystywanych do produkcji energii odnawialnej), a także przygotowania do sprzedaży lub sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie¹⁴.

Do końca sierpnia 2012 r. zakończono w naszym kraju trzy nabory wniosków w ramach omawianego działania (2007, 2009, 2011). Pod względem liczby złożonych wniosków najwięcej wpłynęło w woj. mazowieckim (15344). W woj. warmińsko-mazurskim do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa złożono łącznie 3226 wniosków (rys. 1).

Rys. 1. Liczba złożonych wniosków i podpisanych umów w ramach działania 121 *Modernizacja gospodarstw rolnych* PROW 2007-2013 (stan na 31.08.2012)

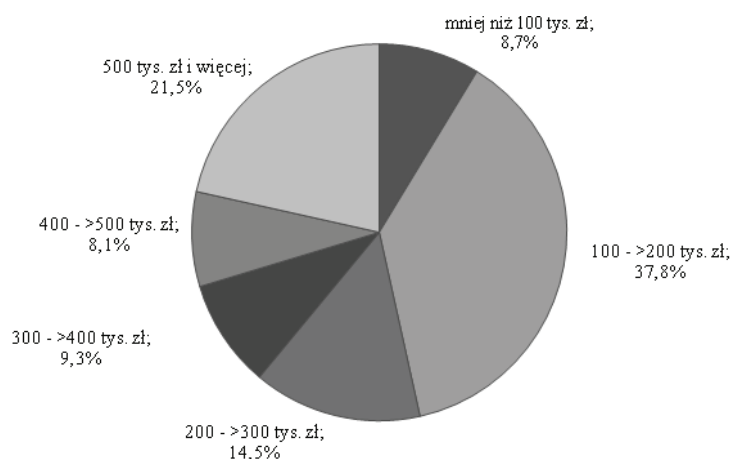
Źródło: Opracowanie na podstawie danych ARiMR
<http://www.arimr.gov.pl/uploads/media/19092012_MGR_7-13.pdf>

Stosunek podpisanych umów do liczby złożonych wniosków w badanym regionie wyniósł 79,3% w 2007 r., 88,9% w 2009 r. i 61,5% w 2011 r. Prezentowane wartości były wyższe niż średnio w kraju, gdzie wynosiły odpowiednio 77,7% w 2007 r., 81,6% w 2009 r. i 57,7% w 2011 r.

W skali kraju dało się zauważyć znaczne dysproporcje w wysokości wsparcia otrzymanego przez beneficjentów działania od 166,07 tys. zł w woj. zachodniopomorskim do 78,42 tys. zł w woj. łódzkim. W woj. warmińsko-mazurskim rolnicy otrzymali średnio na jeden wniosek 141,60 tys. zł.

¹⁴ *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2011, s. 199.

Wypłacone rolnikom w ramach podpisanych umów środki finansowe jedynie w części zwracały koszty poniesione na realizację przedsięwzięcia. W badanej grupie gospodarstw całkowity koszt zrealizowanej operacji był mocno zróżnicowany. Największy był udział gospodarstw, w których zawierał się on w przedziale 100 - >200 tys. zł (37,8%). Nieco mniej było rolników, którzy w związku z inwestycją wydali ponad 500 tys. zł (21,5%). Odnotowano także stosunkowo niewielki udział rolników realizujących inwestycję o wartości niższej niż 100 tys. zł – 8,7% (rys. 2).

Rys. 2. Całkowity koszt operacji realizowanej w ramach działania *Modernizacja gospodarstw rolnych* w gospodarstwach objętych badaniem

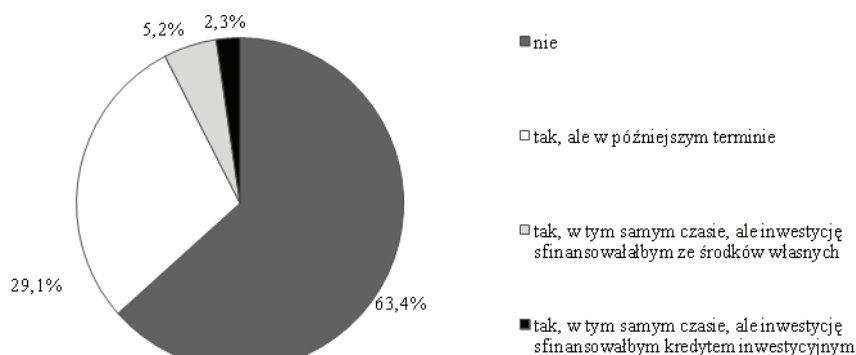
Źródło: Opracowanie na podstawie własnych badań ankietowych.

W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że rolnicy otrzymywali zwrot tylko części kosztów poniesionych w związku z realizacją inwestycji. Podstawowy poziom refundacji w ramach działania *Modernizacja gospodarstw rolnych* wynosi 40% kosztów kwalifikowanych operacji, jednak w przypadku spełnienia określonych warunków może ulec podwyższeniu¹⁵. W badanej grupie podstawowy poziom refundacji otrzymało

¹⁵ Poziom refundacji może osiągnąć: 50% kosztów kwalifikowanych, gdy przedsięwzięcie jest realizowane, przez osobę fizyczną, która w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40 roku życia, lub przez osoby wspólnie wnioskujące, z których żadna w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40 roku życia, lub przez osoby wspólnie wnioskujące i dotyczy restrukturyzacji produkcji mleczarskiej, lub przez wspólników spółki cywilnej, utworzonej wyłącznie przez osoby fizyczne, z których żadna w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40 roku życia, lub na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), obszarach NATURA 2000 oraz związanych z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej; 60% kosztów kwalifikowanych, jeśli operacja jest realizowana na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), obszarach NATURA 2000 oraz związanych z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej przez osobę, która w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40. roku życia, lub osoby wspólnie wnioskujące, z których żadna w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40. roku życia, lub osoby wspólnie wnioskujące i dotyczy restrukturyzacji produkcji mleczarskiej, lub wspólników spółki cywilnej, utworzonej wyłącznie przez osoby fizyczne, z których żadna w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40. roku życia; 70% kosztów kwalifikowanych jeśli operacja dotycząca restrukturyzacji

17,4%. W przypadku 46,5% respondentów zwrot wyniósł 50%, a 28,5% otrzymało zwrot 60% poniesionych kosztów inwestycji netto. Tylko w przypadku 13 (7,6%) objętych badaniem gospodarstw refundacja wyniosła 70%.

Niezależnie od poziomu udzielonego wsparcia pomoc finansowa oferowana w ramach działania *Modernizacja gospodarstw rolnych* jest dla rolników bardzo ważna. Z przeprowadzonych badań wynika, że 63,4% respondentów nie zrealizowałoby inwestycji bez środków PROW 2007-2013, a 29,1% musiałyby przesunąć jej realizację w czasie, najprawdopodobniej do momentu zgromadzenia na ten cel odpowiednich zasobów finansowych. Tylko 2,3% badanych było zdecydowanych alternatywnie sfinansować inwestycję środkami zaciągniętego na ten cel kredytu, a 5,2% przeznaczyłoby własne oszczędności (rys. 3).

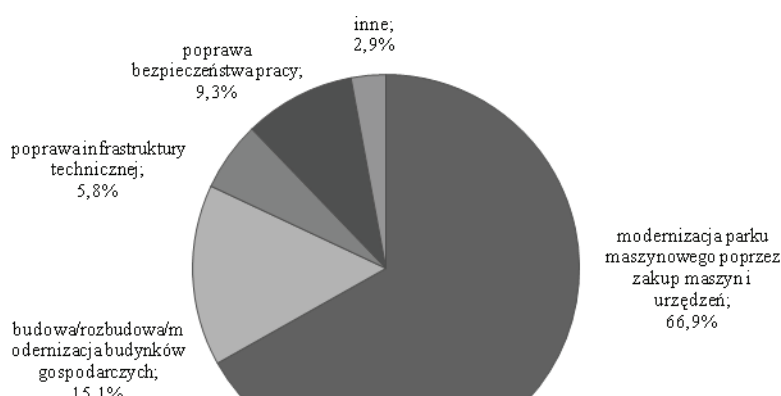
Rys. 3. Możliwość modernizacji gospodarstwa bez wsparcia środkami PROW 2007-2013

Źródło: Opracowanie na podstawie własnych badań ankietowych.

Działania modernizacyjne w gospodarstwach rolnych wpływają na wielkość produkcji i jej jakość, zastępują pracę żywą i chronią procesy wytwórcze. Rozwój rolnictwa przez modernizację wiąże się przede wszystkim ze zmianą zasobów podstawowych czynników produkcji. Pierwotnym elementem i źródłem tych zmian są procesy innowacyjne i postęp naukowo-techniczny, prowadzący w konsekwencji do wzrostu zasobów kapitału w rolnictwie, co powoduje zmiany w wyposażeniu gospodarstw i stosowanych technikach wytwarzania. Proces modernizacji wiąże się z ciągłą reorganizacją warsztatów pracy, której celem jest jej dostosowanie do wymagań konkurencji na rynku. Wymóg stałej modernizacji gospodarstw stawia część rolników wobec konieczności wprowadzania nowych maszyn i urządzeń, doskonalszych,

produkcji mleczarskiej jest realizowana na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), obszarach NATURA 2000 oraz związanych z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej, przez osoby wspólnie wnioskujące, z których żadna w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie ukończyła 40 roku życia; gdy inwestycja jest realizowana w związku z wprowadzaniem w życie Dyrektywy Azotanowej) może osiągnąć nawet 75%

wydajniejszych, a jednocześnie droższych¹⁶. W większości taką specyfikę miały przedsięwzięcia zrealizowane w badanych gospodarstwach rolnych. Jak wynika z danych zaprezentowanych na rysunku 4 aż 66,9% respondentów wskazało, że inwestycja współfinansowana z działania *Modernizacja gospodarstw rolnych* polegała na zakupie maszyn i urządzeń technicznych, m.in. ciągników, kombajnów. W przypadku 15,1% gospodarstw zbudowano od podstaw, rozbudowano lub też unowocześniono budynki gospodarcze. Z kolei 5,3% badanych rolników poprawiło infrastrukturę techniczną gospodarstwa, np. poprzez utwardzenie placu manewrowego. Wśród innych odpowiedzi pojawiło się np. wprowadzenie nowych technologii produkcji.

Rys. 4. Rodzaj inwestycji zrealizowanej w ramach działania *Modernizacja gospodarstw rolnych*
 Źródło: Opracowanie na podstawie własnych badań ankietowych.

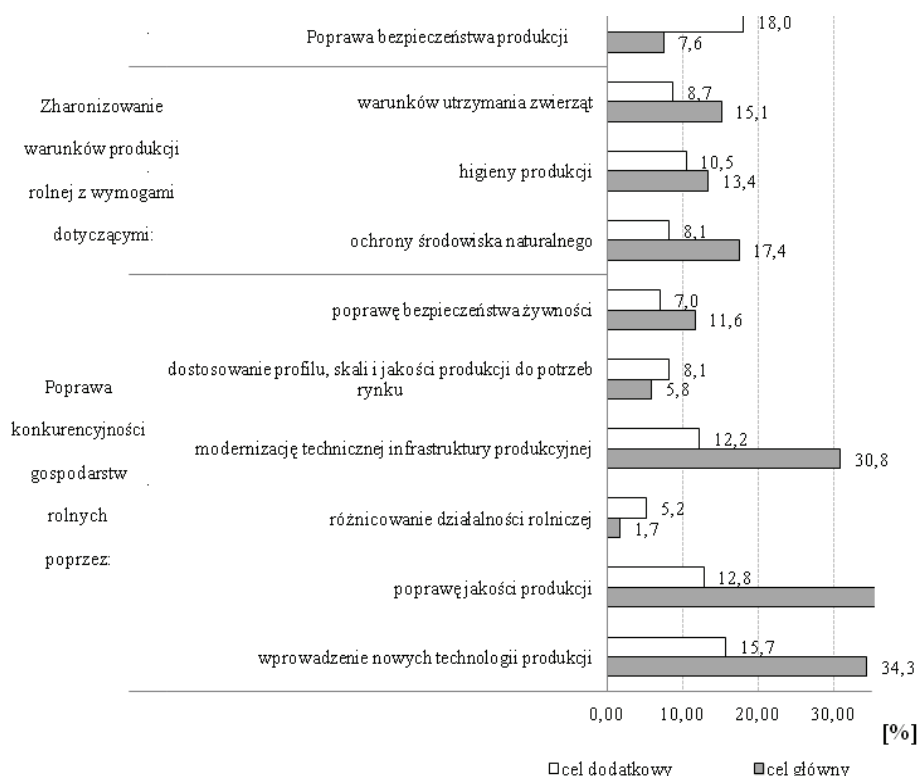
Duża przewaga inwestycji polegających na nabyciu wyposażenia bądź sprzętu ruchomego jest wynikiem powszechności tego typu działań w normalnym procesie inwestycyjnym w gospodarstwach rolnych. Niewątpliwą zaletą realizowanego działania jest możliwość zakupu maszyn używanych. W rezultacie także mniejsi bądź osiągający niższe dochody producenci rolni mają możliwość sfinansowania w ramach omawianego działania najpotrzebniejszych inwestycji¹⁷.

Rodzaj zrealizowanej inwestycji implikował cel operacji, który deklarowali badani rolnicy. Tylko 12 respondentów (7%) stwierdziło, że poprzez realizację inwestycji wprowadzi nowe produkty. W tej kategorii znalazły się głównie gospodarstwa o powierzchni ponad 30 ha (66,7%) (rys. 5)

¹⁶ E. Chylek: Proces modernizacji rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce. *Wiś i Rolnictwo* nr 3(128)/2005, s. 11-12.

¹⁷ *Ocena Średniookresowa Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*. Raport końcowy, T I-IV. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2010, s.121.

Z danych zestawionych na rysunku 5 wynika, że w badanych gospodarstwach rolnych dążono głównie do poprawy konkurencyjności. W przypadku 30,8% proces ten odbywał się poprzez modernizację technicznej infrastruktury produkcji. Nieco ponad 34% uznało, że poprawa konkurencyjności ich gospodarstwa nastąpi dzięki wprowadzeniu nowych technologii produkcji.

Rys. 5. Cel realizowanej operacji
 Źródło: Opracowanie na podstawie własnych badań ankietowych.

Drugą pod względem liczby kategorią wskazywaną przez ankietowanych było zharmonizowanie warunków produkcji rolnej z wymogami dotyczącymi: w przypadku 17,4% - ochrony środowiska naturalnego, 15,1% - warunków utrzymania zwierząt, 13,4% - higieny produkcji. Odpowiedzi z tej kategorii wskazywali wyłącznie rolnicy prowadzący produkcję mleczną lub mieszaną.

W ostatnich latach coraz większą uwagę przywiązuje się do ochrony środowiska naturalnego. Zdaniem Wasielewskiej modernizacja gospodarstwa rolnych powinna zatem także obejmować działania zmierzające do ograniczenia negatywnego wpływu

produkcji rolnej na środowisko przyrodnicze. Istnienie takich tendencji potwierdzają m.in. zaprezentowane wyżej dane liczbowe¹⁸.

Podsumowanie i wnioski

Modernizacja gospodarstw rolnych jest w Polsce potrzebna, ponieważ warunkuje ich rozwój. W ten sposób producenci rolni są w stanie usprawnić procesy produkcji, poprawić oferowane produkty, a przez to wzrasta ich pozycja konkurencyjna na rynku. Koncepcja działania *Modernizacja gospodarstw rolnych* realizowanego w ramach PROW 2007-2013 koncentruje się głównie na inwestycjach realizowanych w gospodarstwach rolnych, nie uwzględniając tym samym aspektów związanych z szeroko pojętymi przeobrażeniami na obszarach wiejskich. Fakt ten wynika po pierwsze z dość dowolnego interpretowania pojęcia modernizacji rolnictwa. Po wtóre w ramach PROW 2007-2013 realizowane są inne działania, dzięki którym finansowane są pozytywne przeobrażenia obszarów wiejskich, nie związane z działalnością rolną (np. *Odnowa i rozwój wsi*). Nie ulega wątpliwości, że omawiane w opracowaniu działanie jest bardzo potrzebne.

Przeprowadzone badania wykazały, że w woj. warmińsko-mazurskim wśród rolników wciąż istnieje pilna potrzeba unowocześnienia technicznego ich warsztatu pracy. Podejmowane przez rolników objętych badaniem ankietowym przedsięwzięcia koncentrowały się głównie na zakupie nowych lub używanych maszyn i urządzeń technicznych niezbędnych do prowadzenia produkcji rolnej. Zdecydowanie mniej badanych w ramach realizowanej operacji zbudowało od podstaw, rozbudowało lub też unowocześniło budynki gospodarcze. Niewielki odsetek badanych rolników (5,3%) poprawił infrastrukturę techniczną gospodarstwa, np. poprzez utwardzenie placu manewrowego.

Pomimo, że działanie *Modernizacja gospodarstw rolnych* zakłada refundację tylko części kosztów poniesionych w związku z realizowaną inwestycją przeprowadzone badania ukazały także, że Program Rozwoju Obszarów Wiejskich jest ważnym instrumentem skłaniającym rolników z woj. warmińsko-mazurskiego do unowocześniania gospodarstw. Niezależnie od wielkości gospodarstwa, czy też rodzaju prowadzonej produkcji 63,4% badanych nie zrealizowałoby inwestycji bez środków PROW 2007-2013, a 29,1% zmuszonych byłoby odłożyć jej realizację w czasie, przypuszczalnie do chwili zgromadzenia na ten cel odpowiednich środków finansowych.

Literatura

1. *Charakterystyka gospodarstw rolnych. Powszechny Spis Rolny 2010*. GUS, Warszawa 2012.
2. Chyłek E.: Proces modernizacji rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce. *Więś i Rolnictwo* 3(128)/2005
3. Kisiel R., Babuchowska K., Marks-Bielska R. 2012. Gospodarstwa rolne Polski Wschodniej i skłonność ich właścicieli do inwestowania z wykorzystaniem instrumentów wspólnej polityki rolnej, Wyd. UWM, Olsztyn 2012
4. Klepacki B.: Niematerialne czynniki rozwoju rolnictwa polskiego. *Roczniki Naukowe SERiA* 2007, t. IX, z. 1.

¹⁸ A. Wasilewska: Czym jest modernizacja? w: Rola instytucji w modernizacji gospodarstw rolnych. IERiGŻ, Warszawa 2008, s. 25.

5. Leopold A.: Rolnictwo w procesie przemian i rozwoju gospodarki. PWN, Warszawa 1997
6. Lubbe A.: Transformacja, modernizacja czy po prostu normalizacja? Wybory modelu gospodarki polskiej po 1989 r. w: *Modernizacja Polski. Struktury – Agencje – Instytucje*, W. Morawski (red. nauk.), Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2011
7. *Ocena Średniookresowa Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*. Raport końcowy, T I-IV. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2010
8. *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013* (wersja z lipca). Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2011
9. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L277
10. Sawicka J.: Rozwój obszarów wiejskich w świetle reform wspólnej polityki rolnej i polityki spójności Unii Europejskiej. *Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia*, nr 8(2)/2009.
11. Walkowski M.: Wpływ funduszy pomocowych na proces unowocześniania rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce. w: *Fundusze Europejskie a innowacyjność polskiej gospodarki*, J. Babiak (red.). Wyd. Studio Emka, Warszawa 2008
12. Wasilewski A.: Czym jest modernizacja? w: *Rola instytucji w modernizacji gospodarstw rolnych*. IERiGŻ, Warszawa 2008
13. Wilkin J.: Instytucjonalne uwarunkowania modernizacji wsi w Polsce. *Postępy Nauk Rolniczych*, nr 4/2001

Summary

Modernization semantic is upgradeing. It is a process of change, which aims to improve the business environment in all economic and social areas, including agriculture. Modernization activities on farms influence on the production and quality. It is the way to improve competitiveness of farms. One of the programs supporting the modernization of the Polish farms is the RDP 2007-2013. The aim of the study was to show the use of funds from the operation *Modernization of the farm* RDP 2007-2013 by farmers from the warmińsko-mazurskie voivodship. Reflections were based on the results of own surveys. Research suggests that without financial support modernization of farms would be difficult, because until 63.4% of the respondents would not be able to achieve the investment without the support.

Informacje o autorach:

dr Karolina Babuchowska

Katedra Polityki Gospodarczej i Regionalnej, Wydział Nauk Ekonomicznych
 Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
 ul. Oczapowskiego 4
 10-719 Olsztyn
 karolnat@poczta.onet.pl

dr hab. Renata Marks-Bielska, prof. UWM

Katedra Polityki Gospodarczej i Regionalnej, Wydział Nauk Ekonomicznych
 Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
 ul. Oczapowskiego 4
 10-719 Olsztyn
 renatam@uwm.edu.pl